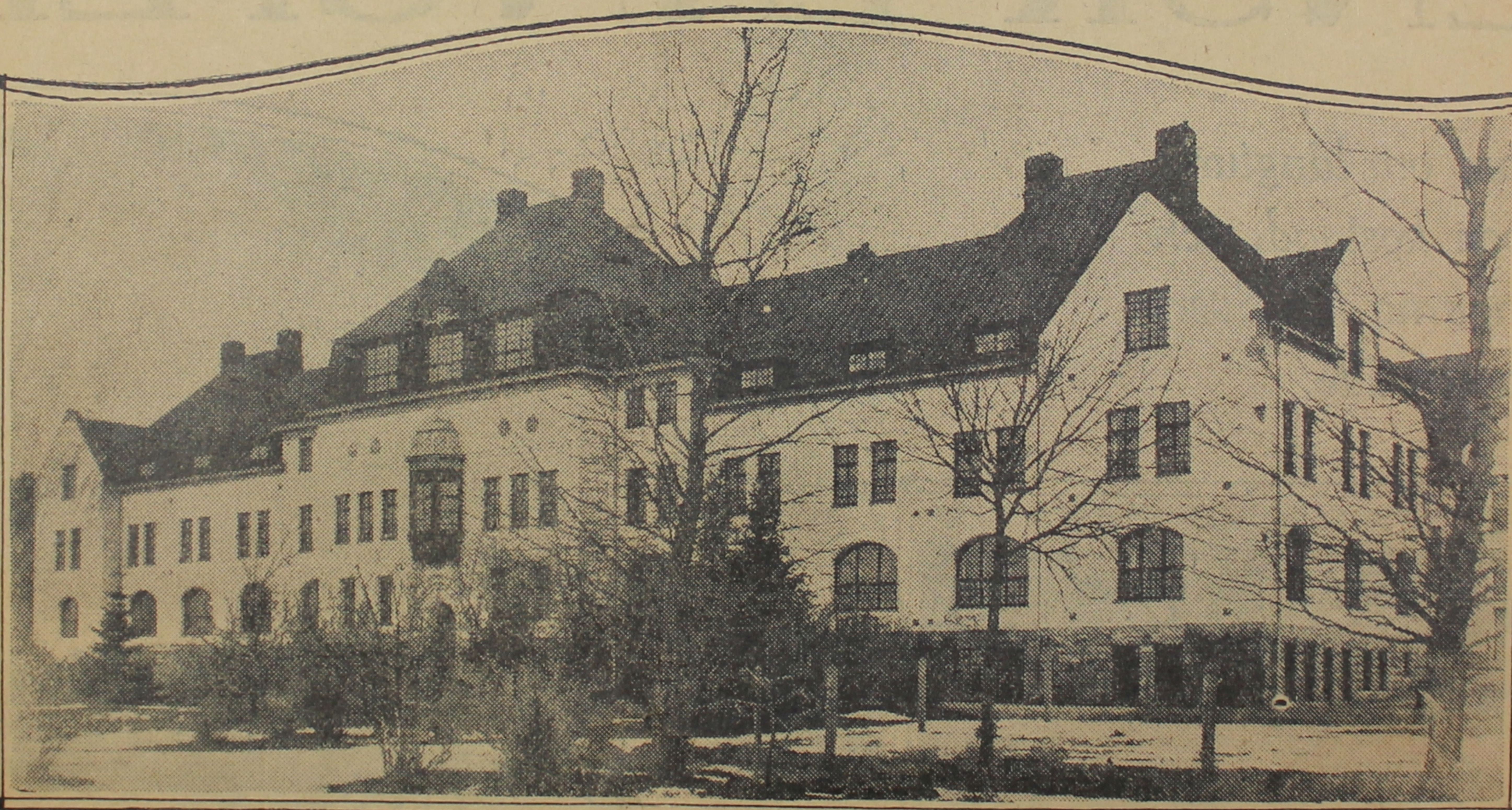


DAGENS NYHETER

DEN 28 MARS 1926

SKOLAN MAN ALDRIG HÖR OM



Slagsta skola vid Fittja invigd för femton år sedan.

Slagsta skola vid Fittja och Mälaren rymmer 140 elever, de flesta mycket klenutrustade Stockholmsbarn, som här få en omsorgsfull fosiran.

L.

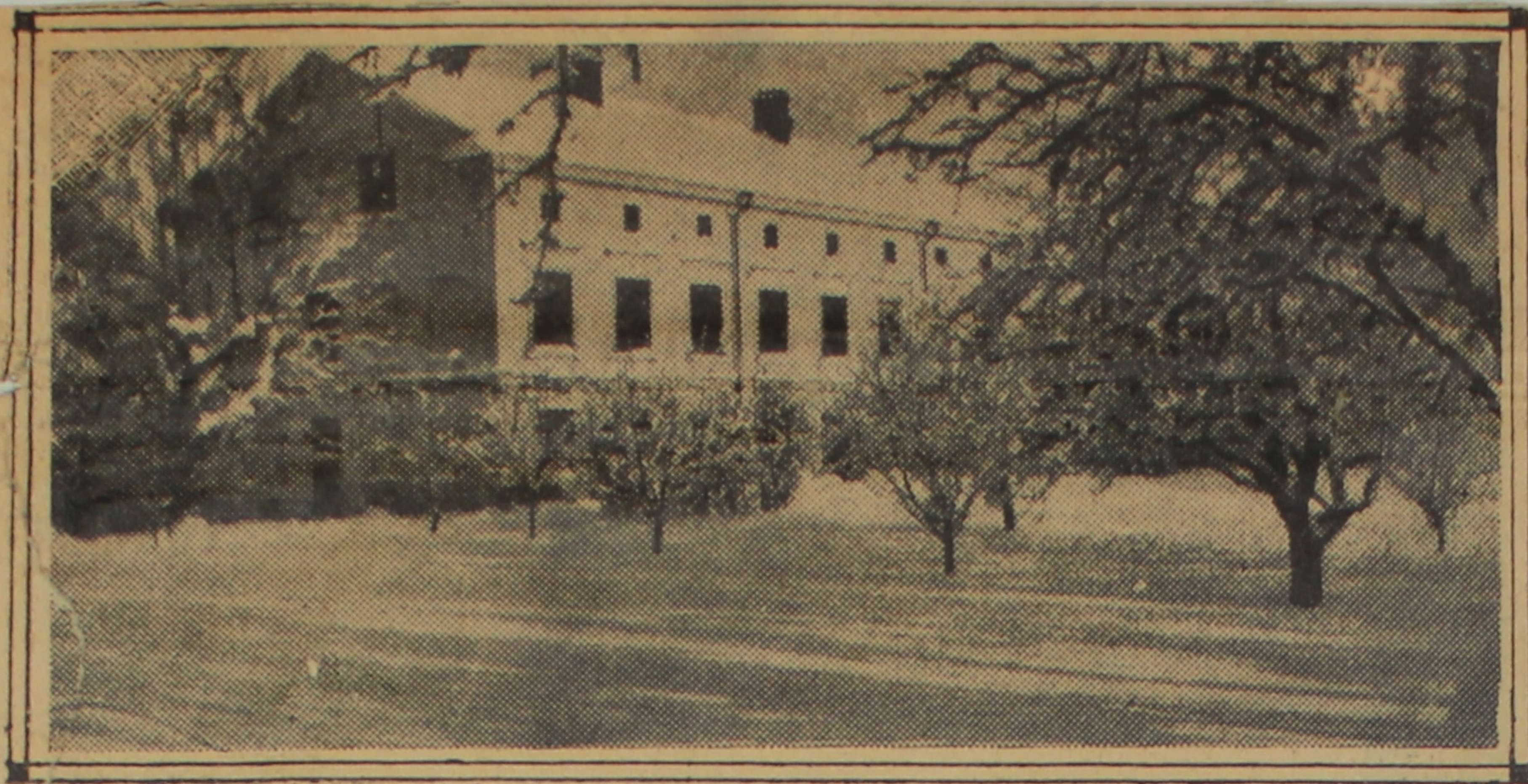
1926



Föreståndarinnan vid Slagsta, fröken
Signe Lagerwall, som varit fäst vid sko-
lan i över trettio år.



Parti av de ljusa och vackra korridorerna på Slagsta.



Den gamla herrgårdsbyggnaden, där lär arinnor och seminarieelever bo.

Medge att ni aldrig hört talas om Slagsta och inte har en aning om var det ligger? Om Tomtebodas skolan för blinda, har ni hört någon gång och många gånger om Manilla. Men Slagsta — det namnet ingår inte i er medborgerliga bildning, och kanske är det lyckligast så. Det tyder i varje fall på att ni inte kommit i närmare beröring med något barn som man blivit tvingad att stämpla med det sorgliga ordet sinnesslö. Ett svårt ord att höra för dem som kallas så och oftast nog lika pinsamt för deras föräldrar och närstående. Men det finns intet annat. När man hör föreståndarinnan för Slagsta tala om hur försiktiga lärarinnorna äro att inte använda ordet så att barnen själva höra det och hur man undviker att låta det förekomma på brevpapper och kuvert och annat tryck som hör till skolan, så drives man nästan att önska att det funnes någon besynnerlig utländsk benämning som ingen riktigt begrep meningen med och som kunde användas i stället. Pāvres honteux till exempel är ett så utmärkt uttryck just därför att det är litet mystiskt och inte obarmhärtigt påtagligt. Men det kan väl inte hjälpa — när verkligheten är obarmhärtig måste orden också bli det. Slagsta är en skola för bildbara sinnesslöa, de flesta från Stockholms stad, en skola med seminarium och den främsta i sitt slag i vårt land.

Möjligen är det just därför man aldrig hör talas om den annat än i pedagogiska kretsar. Skolor där det råder missförhållanden brukar man nämligen höra talas om då och då, skolor där till exempel barnen agas för hårt eller varifrån man rymmer eller där underhållskostnaderna ställa sig för höga. Men Slagsta är — därom torde de som känna till saken vara tämligen ense — på sitt område så nära idealet som över huvud taget är möjligt i denna ofullkomliga värld.

I ett avseende tycks det emellertid den tillfällige besökaren föga idealiskt: i fråga om kommunikationer. Slagsta ligger vid stora landsvägen till Södertälje, nära Fittja, 11 km. från Midsommarkransen, alltså ingalunda i någon obygd. Men nu vintertid, när inga Mälarbåtar gå, är den enda regelbundna förbindelsen med staden en bilbuss med mycket glesa turer, en på morgonen och en på eftermiddagen. Vilja lärarinnor el-

ler seminarieelever in till Stockholm på ett föredrag eller ett kvällsnöje få de kosta på sig bilskjuts. Men är läget en smula svåråtkomligt, så är det desto vackrare. Vid Mälarens strand i en stor park med trädgård och med den gamla, präktiga herrgårdsbyggnaden ännu i gott stånd ligger Slagsta som ett verkligt Soria Moria slott, badande i södersol med utsikt över skog och sjö. Den ursprungliga herrgårdsbyggnaden är numera administrationsbyggnad, rymmer bostäder för lärarinnor och seminarieelever, expedition, mottagningsrum och dylikt. Själva skolan är femton år gammal, en magnifik byggnad, utmärkt lämpad för sitt ändamål.

Men var tröst, betungade skattdragare! Det är varken staden eller staten som äger Slagsta och som låtit arkitekten Ringström uppföra den imponerande anstalten. Det är en i början av 1870-talet bildad förening för sinnesslöa barns vård som byggt skolan, huvudsakligen tack vare medel som den fått för sin tomt i staden i hörnet av Norrtullsgatan och Vanadisvägen, där skolan förut var belägen. Och säkert var det inte bara ett ekonomiskt klokt, utan också ett pedagogiskt riktigt grepp att flytta en skola som denna ut på riktiga landet, där möjligheterna att bereda eleverna lämpligt arbete äro så mycket större än vid en stadsgata.

Många elever få stanna livet igenom.

— Nej, vi skola inte skryta, säger fröken Lagerwall. Visst vore det roligt om man kunde säga att eleverna här komma så långt att de flesta av dem sedan kunna reda sig, om än i anspråkslösa ställningar ute i livet. Men det vore inte sant. Kanske nätt och jämnt hälften komma så långt att de kunna klara sig på egen hand som vuxna. Men många få stanna här inom anstalten och kunna göra utmärkt nytta för sig när man, som här, förstår deras begränsning och vet var det brister i förmågan. Vi ha många förträffliga hjälper som vuxit upp och fostrats inom skolan och sedan stannat här kanske hela sitt liv. Vi ha en utomordentligt skicklig snickare som varit vid skolan i över trettio år och utförde de finaste arbeten. Vi ha en trädgårdsmästare som också varit elev

3.

här, som senare fullkomligt på eget initiativ gått igenom en korrespondenskurs i trädgårdsskötsel och som nu har hand om vår stora trädgård, och vi ha präktiga köksbiträden och städerskor som också stannat här sedan de gått igenom den egentliga skolan. Men så finns det ju andra som knappast kunnat lära sig något, varken något praktiskt eller teoretiskt, utan som måste hänvisas till asylerna för sinnesslöa, hur bittert det än är. Ty först när man kommer till en asyl för sinnesslöa, då känner man det verkligt trist. Här i skolan tror jag

inte att någon finner atmosfären tung och tryckande.

Och även om man mången gång kan tycka att resultaten av undervisningen inte äro så stora behöver man inte tycka att det hela är ändamålslost. För det första bli dessa barn verkligen så mycket lyckligare genom att komma i verksamhet och få öva sina krafter, mot om de skulle vara överlämnade åt sig själva och sjunka allt djupare ned i dvala. Och därjämte är det i många fall så viktigt för hemmen och mödrarna att de

slippa bördan av ett onormalt barn, som de ofta inte ha händer med och som man inte kan begära att de alltid skola förstå sig på. De flesta av barnen komma ju från mycket fattiga hem, men vi ta också för betalning emot barn från ekonomiskt väl-situerade familjer, och det finns här sådana elever både från Norrland och Östergötland. Egendomligt nog är det ofta just elever från bildade hem som äro mest glada åt att komma hit. Kanske kan det bero på att man i sådana fall, där man säkert känner



Inom skolan finns en diminutiv handelsbod, som tjänar som demonstrationsmaterial vid räkneundervisningen.

det lika svårt att skiljas från barnen, försöker stärka sig själv och barnet genom att tala mycket om hur roligt det skall bli att komma i skolan, hur trevligt där är o. s. v. Kanske kan det också ha något samband med att i ett väl-situerat hem klyftan mellan ett enormt barn och de andra familjemedlemmarna känns större. Jag vet inte riktigt. I varje fall bruka just sådana elever trivas särskilt bra.

Nog tyckas barnen på Slagsta vara glada och belättna, det får man ett starkt intryck av vart går i den stora anstalten, där förmiddagsarbetet pågår som bäst. Och lärarinnor och seminarieelever trivas också. Med Slagsta är nämligen förknippat ett tvåårigt seminarium för utbildning av sinnesslölararinnor, som samtidigt mottager tolv elever och alltså utexaminerar sex nya lärarinnor om året. Elverna ha inte blott fri undervisning, utan tillika fri bostad och fritt vivre under utbildningstiden, vilket väl i någon mån förklarar att trängseln till elevplatserna är oerhörd, omkring 60—70 ansökningar årligen.

60—70 ansökningar till 6 seminarieplatser.

— Eftersom vi ha möjlighet att välja mellan så många, så borde vi ju få en samling verkligt utomordentliga elever, säger fröken Lagerwall. Men när vi skola utvälja vilka som få komma in på seminariet ha vi ju ingen-

ting annat att gå efter än de insända betygen och meritförteckningarna, och det kan naturligtvis inträffa att en mycket meriterad flicka med utmärkta skolbetyg saknar just den läggning som behövs för detta speciella arbete.

Nästan den främsta förutsättningen för att man skall passa till sinnesslölararinna är att vara livlig och meddelsam, ha fantasi och förmåga att åskådliggöra för barnen. Det är ju en egenskap som man värderar också hos en vanlig lärarinna, men just med dessa barn är den viktigare än annars. De äro ofta så tröga, ha så litet fantasi att lärarinnan måste ha flykt och fart i sig om hon skall komma någon vart med dem.

Den teoretiska undervisningen vid seminariet är, som man kan förstå, avsevärt mer begränsad än vid ett vanligt seminarium. Man har kristendom, modersmålet, hälsovårdslära, psykologi, pedagogik, undervisning i sinnesslöa barns vård och undervisning. Men tyngdpunkten ligger på det praktiska arbetet, som är oerhört viktigt vid de sinnesslöas fostran: sömnad, stickning och vävnad, träslöjd, borstbindning och kindergartnarbete, allt sådant måste en lärarinna för sinnesslöa väl behärska, om hon skall fylla sitt kall. I utbildningen ingår som ett väsentligt moment att eleverna deltaga i skolans arbete, närvara vid lektioner och själva hålla lektioner, inte i enstaka fall, utan mycket ofta. För ändå viktigare än att teoretiskt ha reda på till exempel sinnesslöhetens orsaker och symtom är att lära sig i levande livet förstå de barns själsliv man fått till uppgift att hjälpa. Men detta hindrar givetvis inte att den teoretiska undervisning om de sinnesslöa som under en av veckans dagar meddelas av anstaltens värderade läkare, d:r Alfild Tamm, är högt uppskattad av seminaristerna.

Olikheterna i elevernas utrustning mycket stor.

Det misstag den utomstående begår när det gäller ett resonemang om barn av de kategorier som ha en tillflykt i Slagsta skola är gärna att alltför mycket generalisera.

Att fråga: kunna de lära sig läsa och skriva? Hur mycket kunna de förstå av det eller det? Vilket arbete kunna de utföra? är ännu mer meningslöst än om man skulle fråga rektorn för ett allmänt läroverk om lärjungarna i gemen äro begåvade (Forts. å sid. elva.)

och om de ha lätt för matematik eller för språk. Ty variationerna mellan eleverna här äro mycket stora och man kan omöjligt skära alla över en kamm.

Här finnas elever som det är absolut omöjligt att bibringa något som helst teoretiskt vetande, som det inte går att lära läsa och skriva. Då är det ju självklart att man inte pinar dem och andra med att hålla dem på skolbänken i den teoretiska skolan, utan låter dem helt och hållet övergå till den praktiska avdelningen, där pojkarna få ägna sig åt snickeri, bokbinderi, skomakeri, trädgårdsarbete, alltefter håg- och fallenhet, och flickorna åt sömnad, vävnad, stickning och husligt arbete. Och ofta kunna de som varit omöjliga i fråga om teoretiska kunskaper komma upp till avsevärd skicklighet här. De kunna väva riktigt fina vävar, knyppla breda spetsar med svåra mönster. Överhuvud taget kunna de ofta omsorgsfullt och väl utföra även ett komplicerat arbete som sättes i deras händer. Men ger man dem till exempel en trasig klänning och ber dem laga den, då övergår uppgiften deras krafter. Då kräves det initiativ och en planläggning av arbetet som de inte mäktar. På samma sätt: en sinnesslös flicka kan sopa ett golv, damma ett visst rum mycket väl och ordentligt. Men att ge henne en våning att städa det går inte. Därför är det lyckligt att man på Slagsta kan behålla så pass många av skolans elever, särskilt de kvinnliga, som nog av många skäl ha svårare än männen att reda sig ute i livet. Dels kunna de på underordnade poster deltaga i anstaltens skötsel, dels tillhöra de arbetshemmet, som utgör en del av skolan. Här vävas till exempel alla tyger för skolans behov, från grova byxtyger till tunna, fina gardiner, här vävas handdukar och trasmattor, klänningstyger och förklädestyger, men av den sorten aldrig mer än en väv av varje slag åt gången. All uniformering är nämligen bannlyst från skolan, och varje barn har sina särskilda kläder, såvitt möjligt, olika de andra elevernas.



Många av Slagstabarnen äro musikaliska och njuta av sånglektionerna, som ledas dramatiskt med kläm.

Det vore naturligtvis bekvämare om eleverna vore ungefär lika klädda, de behövde ju inte vara uniformerade för det, medger fröken Lagerwall. Men bästa sättet att lära barnen att vara rädda om sina kläder är att var och en har sitt fullkomligt skilt från alla de andras. Då först känner var och en ansvaret att akta sina egna persedlar. Varje flicka får till exempel åtta förkläden i gång och vi försöka alltid att de skola vara så olika de andra flickorna som möjligt. Alla plagg äro dock märkta med barnens nummer, såsom deras tandborst-muggar, tandborstar och andra persedlar. Att märka på annat sätt vore naturligtvis otänkbart.

Vita linnedukar på matborden.

Samma psykologiska grepp som kommer till synes i fråga om beklädnaden möter man också på många håll inom Slagsta. Vad säger ni till exempel, ni som möjligen besökt andra anstalter av liknande slag, om att man i matrummen på Slagsta har bord dukade med riktiga vita dukar, inte vaxduk eller linoleum? Och att man knappast ser en fläck på dessa dukar, fastän det är mitt i veckan.

Det var för några år sedan fröken Lagerwall införde den ordningen att de barn som visat sig kunna äta snyggt erhöles vita halvlinnedukar på sina matbord. Till en början kunde man bara använda dukar på ett par bord. Men så måningom väcktes de övriga barnens ambition. De började tävla om att äta snyggt, och nu ha alla flickorna och halva antalet gossar fått vita dukar på sina bord. Det har visat sig vara det bästa sättet att lära eleverna ett hyvsat bords-skick.

Men det var om elevernas olika för-

måga det talades. I allmänhet är det tyvärr så att de elever som stå relativt högt när det gäller den teoretiska undervisningen bruka vara komplett omöjliga i det praktiska arbetet. Ofta ha därför dessa elever minst lika svårt som de andra att reda sig något så när på egen hand ute i livet. Och för de händiga är det naturligtvis en oerhörd drawback om de inte ens kunnat inhämta elementen i fråga om räkning och läsning. För att till exempel kunna sätta upp en vav måste man kunna räkna, och för att kunna komma någon vart i snickeri får man håller inte stå alldeles främmande för matematiken. Och för en människa som ej kunnat lära sig läsa blir naturligtvis livet i ett kultursamhälle ytterligt försvårat.

Det finns emellertid exempel på att elever från Slagsta efter några år kunnat deltaga i undervisningen i folkskolans hjälpklasser, och det har rentav hänt att de senare kommit in i realskola och kunnat följa med ett par klasser. I sådana fall har det kanske från början inte varit fråga om vad man kallar sinnesslöhet, utan om någon sjuklighet i lynne och temperament av ett slag som liknar denna.

Man kan misstaga sig också på elevernas utvecklingsmöjligheter, säger fröken Lagerwall, och det är väl när dessa misstag kunna repareras. Vi hade här en gosse som vi funno alldeles omöjlig. Han var inte bara såsom många av barnen oerhört slö, utan hela hans typ föreföll så sjuklig att vi tyckte att det var meningslöst att ha honom här. Han skaffades in på asyl, där ju de intagna bli omskötta, men knappast få någon undervisning. Här träffade jag på honom några år senare. Och då befanns det att han med de små skärvor av kunskaper han kunnat inhämta hos



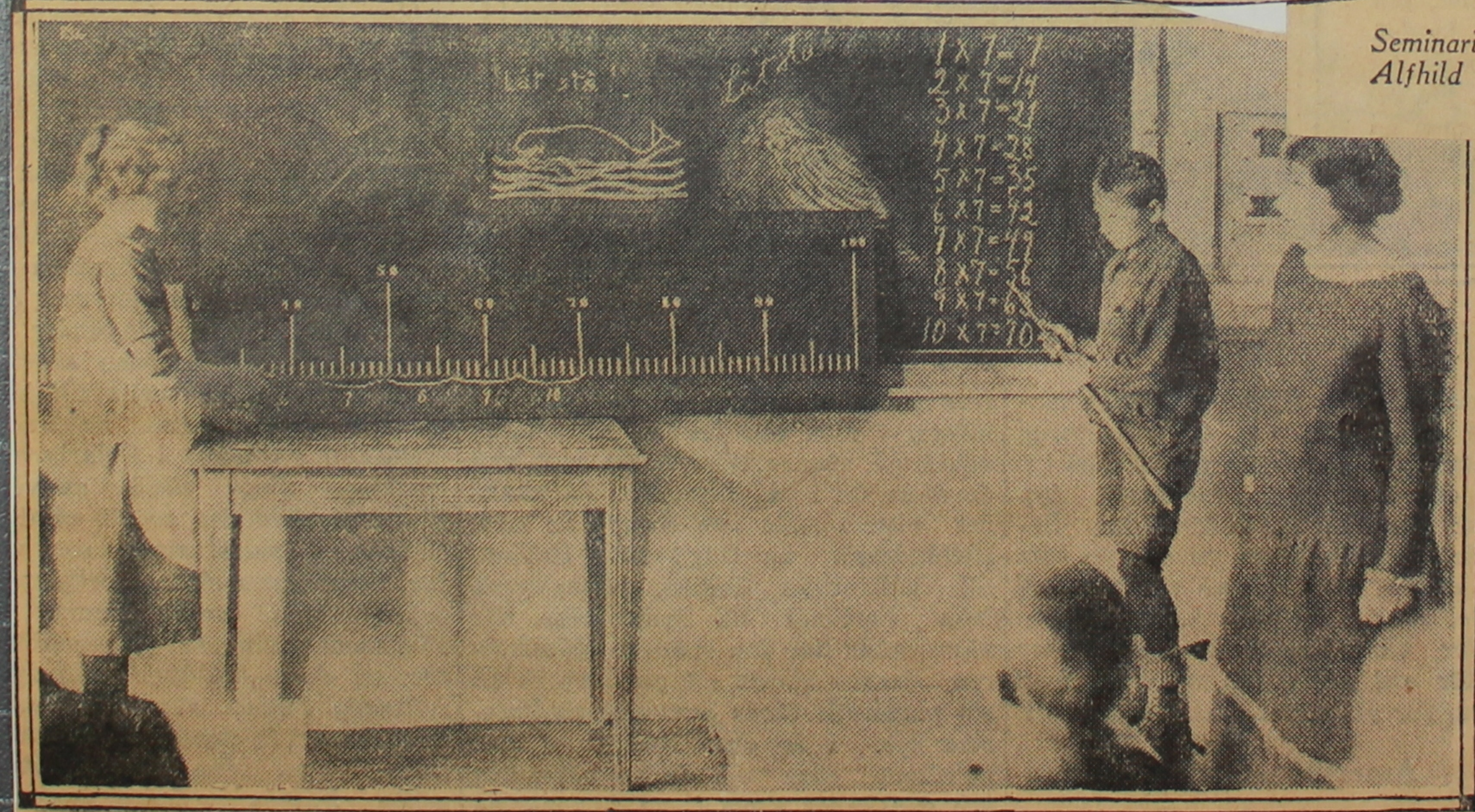
En lektion i skomakeri.



En liten väverska i Kindergarten.



Seminarieeleverna ha lektion för doktor Alfhild Tamm, som demonstrerar en liten elev.



Räknelektion, då man som hjälpmedel använder Haases graderade skala.

1926
oss på egen hand lärt sig läsa. Han läste med brinnande energi så svetten stod honom i pannan. Om han förstod vad han läste var inte lätt att säga. I varje fall togo vi honom tillbaka till Slagsta. Och här befanns det att gossen haft ett slumrande, men passionerat intresse för allt slags kvinnligt handarbete. Han älskade att väva och knyppla, samtidigt med att han fortfarande var fullkomligt omöjlig i alla slags manlig slöjd, ja, över huvud taget i allt annat arbete. Men detta enda kunde han lära sig och utförde utomordentligt väl. Det är det som är en av skolans stora uppgifter att försöka finna någonting för var och en att göra som den verkligen kan rå med. Där sitter till exempel en liten flicka som provas på allt sätt tycks omöjlig i allt. Men så efter många mödor fick hon försöka sig på att väva band, och se det kunde hon lära sig. Bara man får en enda liten hållpunkt att fästa de irrande tankarna vid är mycket vunnet.

Slagsta skola har nio klasser, tre provklasser och sex riktiga klasser, och som allmän regel gäller att eleverna vid intagningen skola ha fyllt sex, men inte tolv år. Annars betyder åldern inte mycket i den skolan. Det kan finnas femtonåringar i andra klass och tolvåringar högst upp och stora gossar och flickor bland småbarnen. I det fallet äro skolans regler mycket tänjbara. Men disciplin finns där under lektionerna, som äro kortare, men annars inte till sin yttre form skilja sig från lektionerna i en vanlig skola. Det är bara att vad som läres är sådant som antingen brukar läras på ett mycket tidigare stadium än här eller också inte läres alls i skolan.

Här sitter sålunda en liten flicka ensam med sin lärarinna och har talövning. Det är en liten tös med polkahår, en liten förtjusande flicka att se på, välskapad och nätt. Ingen skulle kunna misstänka den gränslösa fattigdomen på tankar och begrepp i det lilla vackra huvudet. Men hon kan nätt och jämnt tala rent. "Vad heter den flickan?" lärarinnan pekar på henne. Och namnet kommer suddigt och tveksamt. Vad heter den flickan, det är fråga om en flicka på en tavla? Vad gör den flickan? Svaren komma skyggt och tveksamt eller utebli. Den lilla distraheras uppenbart alltför mycket av åhörare. Det är bättre att höra på en klasslektion.

Man håller på med sinnesövningar. En mängd tyglappar sitta uppfästa på en ställning. "Om ni nu skulle sy ett förkläde till dockan", säger fröken, "vilken lapp skulle ni då välja?" En tös får gå fram och välja en lapp. Vad kallar du det tyget? Rutigt, nej, randigt. Så upprepar hela klassen. Ett randigt tyg. Ett randigt tyg. Och så gäller det att rita ett randigt tyg på svarta tavlan. Ack, det är inte så lätt som man kanske tror att rita ränder. Det blir besynnerliga krumelurer ibland. Lika väl som det i en annan klass, där man håller på med ljudning, har sina svårigheter för en annan att rita den flämtande hunden "h". Men själva ljudningen går bra för de flesta, liksom många klara sig fint i räkningen. Där det gäller att för dagen räkna fram och tillbaka mellan 30 och 40 och veta precis i vilken ordning siffrorna komma.

En handelsbod i skolsalen.

Ja, det är månghanda ting undervisningen vid Slagsta omfattar. Man har till exempel anordnat en liten handelsbod, där det finns mjöl och gryn och specerier och tyger och band och allehanda saker att mäta och väga. Den användes vid räkneundervisningen och är, som man kan förstå, ett utmärkt hjälpmedel att lära barnen räkna med pengar och att begripa något av mått, mål och vikt. Annars äro de ofta mindre bortkomna när det gäller att köpa än i livets andra förhållanden. Det hade till exempel nyligen varit en lärarinnas följelsedag och några av hennes elever hade fått gå till Fittja för att av egna slantar köpa presenter till henne. Och man hittade på riktigt förståndiga små saker, en karta stoppgarn, en burk skokräm, en tvål, skosnören, det var stor glädje över alla dessa presenter. Och just när Dagens Nyheters medarbetare besökte skolan kommo två parvlar in för att be föreståndarinnan om frimärken till brevkort med beställning på katalog till en stor efterkravsaffär. Se de där katalogerna äro ett stort intresse, som man upptäckt alldeles på egen hand. Här har man tagit initiativet själv, utan att få upplysning av någon hur man skulle bära sig åt, det utgör kan ke en del av tjusningen.

Men så finns det så mycket annat som man får lov att lära sig i skolan. Numera äro årsredogörelserna mera summariska, men av tidigare årsberättelser får man en aning om vad undervisningen i många fall måste omfatta. Här heter det att barnen ha övats att utföra sådana sysslor som tillhöra deras dagliga liv, till exempel knäppa, knyt, snöra, fläta, bädda och borsta. De ha övats att röra sig lätt och tyst öppna och stänga dörrar utan buller, gå ledigt i trappor o s v.

Ett stort ämne har rubriken Hembygdslära. Men i själva verket heter det bara så därför att något namn måste det ha, inte därför att det handlar om hembygden. Det omfattar så gott som allt som faller utom kristendom, läsning, räkning och de praktiska ämnena det lilla man läser av historia och geografi kommer sålunda under den rubriken. Låt oss säga att man talar om kopparkärlen i köket. Då berättas det varifrån kopparn kommer, om koppargruvor och kanske om staden Falun, som ligger i Dalarna. Och apropå Dalarna får man veta en del om Gustaf Vasa och vad det var för en man.

Andlig och kroppslig gymnastik behövs.

— Denna undervisning i historia och geografi har väl knappast någon betydelse genom den kunskap den skänker, säger fröken Lagerwall. Det väsentliga är att den ger ett slags andlig gymnastik som gör sin nytta lika väl som den kroppsliga, som också ingår i skolan. Det viktiga är ju att man kan väcka intresse och få fram en sund aktivitet. Mer begär man inte av den teoretiska undervisningen.

Det är inte bara sådana yttranden som ge besökaren på Slagsta ett in-

tryck av att den stora anstalten står under en lycklig ledning. Det är ju ingen liten apparat det gäller. Skolan rymmer 140 elever, lika många av båda könen, där finnas 12 seminarister, 9 lärarinnor, 1 manlig slöjdlärare och en lärare i skomakeri, dessutom många sköterskor och anseelig tjänstepersonal. I allt består hushållet på Slagsta av 190 personer. Och man förstår att det inte skall vara någon lätt sak att bära ansvaret för denna stora anstalt, som rymmer så många egendomliga lynnen och egenartade människobarn, ofta snälla och tillgivna, men lika ofta lättretliga och häftiga och med starka drifter, över huvud taget ytterst labila i fråga om sin sinnesjämvikt. Här finnas häller inga murar eller stängsel som skilja från den övriga världen, och för dem av skolans elever som kunna vara tillsammans med annan ungdom utan att bli sårade och tillbakasatta till förtvivlan söker man på allt sätt uppehålla förbindelsen med yttervärlden. De ha rätt att fordra all den frihet de kunna sköta.

— Inte vill jag förbjuda henne att klippa sitt hår, säger fröken Lagerwall på tal om en ung flicka som går och längtar efter detta moderna njutningsmedel. Visserligen tycker jag inte det skulle kläda henne, men vill hon det gärna, visst skall hon då få göra det. Det får ju andra ungdomar i hennes ålder göra, och varför skall hon behöva känna sig som ett undantag i ett sådant fall?

Det är bara en bagatell, men det säger en hel del om den anda som präglar Slagsta, en anda som är märkbart fri från salvelse såväl som från tvång.

— Tro bara inte att vi äro ädla, uppoffrande änglar, fyllda av ett underbart tålmod, säger en av de unga lärarinnorna i kafferasten. Vi äro högst vanliga lärarinnor och vi ha det förtjusande trevligt här på Slagsta. Eller tycker ni inte det ser så ut?

Jo, det måste besökaren medge. Det vilar intet sorgligt över Slagsta, varken över elever, lärarinnor eller de ungdomar som där få utbildning för sitt levnadskall. Nej, det sorgliga

det finns i bakgrunden, det tränger sig fram vid föräldrarnas besök, det finns före Slagsta, och i många fall hotar det som ett skrämmande moln efter skoltidens slut. Men ären på Slagsta de äro nog ofta de soligaste och bästa i ett annars fattigt och tomt människoliv.

Regan.



Sinnesövning: Vad kallar du ett tyg som ser ut så här?